

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Политиколошком одељењу

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду на предлог Политиколошког одељења, на седници одржаној 24.маја 2018. године формирало је Комисију за писање реферата о завршеној докторској дисертацији кандидаткиње мр Александре Јерков "Парламентарна репрезентација националних мањина", у саставу проф. др Маријана Пајванчић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду, у пензији, др Горан Башић, виши научни сарадник Института друштвених наука у Београду, проф. др Јован Теокаревић, ванредни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, доц. др Душан Спасојевић, доцент Факултета политичких наука Универзитета у Београду, и проф. др Милан Јовановић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду. Комисија је урађену докторску дисертацију и Наставно-научном већу ФПН подноси

ИЗВЕШТАЈ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Докторанткиња Александра Јерков предала је на оцену докторску дисертацију под насловом: "Парламентарна репрезентација националних мањина", марта 2018. године .

1. Основни подаци о кандидаткињи. Александра Јерков рођена је 22. септембра 1982. године у Новом Саду. Матурирала је 2001. године у гимназији "Јован Јовановић Змај" у Новом Саду. Основне студије завршила је 2005. године на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду на Одсеку за српски језик и лингвистику. Студије је завршила са просечном оценом 9,6, а дипломирала са највишом оценом, као прва у генерацији. Сваке школске године добијала је награду Универзитета у Новом Саду за најбоље студенте.

Магистрирала је на студијама европских интеграција и регионализма Karl-Franzens-Universität у Грацу 16. априла 2007. године тезом "Serbia between processes of centralization and decentralization – analysis of the new constitution of Serbia", под менторством проф. др Јозефа Марка и стекла звање магистар политичких наука. Диплома је нострификована на Факултету политичких наука

Универзитета у Београду – Решење Број: 06-613-130/3-10 од 26. фебруара 2010. Године.

Као стручни сарадник за међурегионалну сарадњу радила је у кабинету Председника Скупштине АП Војводине од 2005. до 2007. године. У пет сазива, од 2007. до 2016. године бирана је за посланицу Народне скупштине Републике Србије. Од јуна 2012. до септембра 2012. обавља функцију Председника Скупштине града Новог Сада. У марту 2013. године именована за саветника председника Владе Војводине и на тој функцији остаје до маја 2014. године.

Учествовала је на округлом столу о реформи изборног система који су организовали Народна скупштина и Национални демократски институт (2015), Акционој групи за реформу политичког система који је оформила Народна скупштина (2014-2015), дебатама које је организовао Центар за слободне изборе и демократију (ЦЕСИД) о реформи изборног система (2010-2011), округлом столу "Изборни закони и избори у Србији 2012" у организацији ОЕБС-а, ЦЕСИД-а и Националног демократског института, ауторка је Предлога закона о изменама и допунама закона о локалним изборима, Предлога закона о изменама и допунама закона о локалној самоуправи и Предлога закона о изменама и допунама закона о главном граду. Активно је учествовала у расправи у Народној скупштини приликом измена свих закона који се односе на изборе и ауторка и потписница амандмана којим је омогућено да се на изборним листама на сваком трећем месту нађе припадник мање заступљеног пола.

Кандидаткиња је објавила рад "Националне мањине и реформа изборног система Србије – неуспели покушај", у "Национални интерес", Година XIII, vol. 29, Број 2/2017, УДК 342.8(497.11):323.15.

Говори енглески, француски, руски, а служи се немачким и пољским језиком.

2.Основни подаци о дисертацији. Кандидаткиња је од нострификације магистарске дипломе отпочела консултације, да би после припрема и увида у литературу формално поднела скицу докторске дисертације у децембру 2013. године. Увидом у фонд Универзитетске библиотеке у Београду констатовано је да није рађена докторска дисертација на ову тему. Комисија је констатовала да кандидаткиња испуњава законом и статутом формално предвиђене услове за израду докторске дисертације и у два разговора са кандидаткињом изнела сугестије на поднету скицу које је кандидаткиња прихватила. Универзитет у Београду, Веће научних области правно-економских наука одлуком 02-03 Број 61206-4283/2-14 одобрило је израду дисертације на наведену тему.

Дисертација је у погледу форме и садржаја урађена складу са правилима Универзитета и ФПН, А4 формата, фонт Times New Roman 12, проред 1,5, маргине 30 мм на укупно 440 страна: 10 страница резиме, подаци о комисији ни пратећи образци; 427 страна докторског рада са 26 страна табела, графикона и слика; 39 страница коришћених релевантних извора - 458 научних монографија и чланака и научним часописима, 93 нормативна документа, 250 електронских извора.

Дисертација је сходно Правилнику о академској честитости ФПН и Одлуци Наставно-научног већа ФПН од 18.6.2014.године прошла проверу плагијата у програму ЕФОРУС (EPHORUS), о чему је 15. маја 2017.године сачињен извештај.

II Предмет и циљ дисертације

Централно истраживачко поље дисертације је парламентарна репрезентација националних мањина у контексту њихове политичке интеграције у етнички хетерогеним и подељеним друштвима. Ради се о политичком процесу који у жижу политикологије посебно долази процесима демократизације у низу држава, по правилу са бројним, деценијама маргинализованим мањинама. Посебности разних мањинских група, националних мањина и етничких група посебно, негирани, потискивани и прикривани, процесом транзиције ескалирали су дубоким расцепима који су претили да успоре или блокирају конституисање и консолидовање демократије. Решавање проблема ове врсте за друштва у транзицији значило је стварање претпоставки за функционисање демократије. У практичном смислу радило се о дилемама институционалног дизајна који је требало да омогући инклузију мањинских група, спречи сепаратизме и омогући ефикасност политичких институција.

Кандидаткиња с правом истраживачку пажњу усмерава на изборни систем као најважнији сегмент у институционалном дизајну, с обзиром на снажно манипулативно дејство појединих његових елемената - бирачко право, изборне јединице, начин гласања и метод за транспоновање гласова у мандате - пре свих. Логичан је приступ да се различити изборни модели ситуирају у контекстуални оквир осталих фактора: од бројности мањинских група, степена подељености у друштву по етничким линијама, територијалном распореду мањинских група, историјским искуствима, преко карактера државног уређења и организације власти, развијености цивилног друштва, политичке културе, спремности већинске нације да обезбеди представљеност мањина, утицаја екстерних фактора - матичних држава, међународних организација, итд. - на усмеравање тих процеса, до различитих институционалних модела којима ће се то постићи. Дисертација се заснива на великом броју студија случаја што омогућава емпиријски утемељене генерализације о томе шта би за сва друштва у таквој ситуацији био пут за решавање проблема. Историјски приступ и компаративност на којем инсистира кандидаткиња омогућува увид не само у теоријске експликације, него и у праксу - искуство је драгоцено да се не понављају грешке других, скрати пут до решења, тестирају различити приступи у представљању мањина.

Одсуство парламентарне репрезентације затвара линије промоције мањина. Оне су осуђене на изолацију, асимилацију или ванинституционално деловање. Повратно то може ескалирати и етнички мотивисаним конфликтима, тероризмом, сецесијама. Такав амбијент није подстицајан за политичку интеграцију. Експлицитно кандидаткиња с правом наглашава да се само на први

поглед ради о феномену држава и друштава младих демократија. Многе од њих у такву ситуацију доведене су империјалном и колонизаторском политиком данас етаблирних демократија. Међутим, многе од старих демократија глобализација претвара у изразито етнички, национално, верски и културно хетерогене средине које већ сада, уз мање или више свести, имају сличне проблеме у политичкој репрезентацији. Зато се анализирају различити модели парламентаризације мањина, јер се не ради о споредном процесу и пролазном феномену. Напротив ради се о појави која сигурно има своје место у расправама о дилемама развоја и будућности демократије.

Опредељење кандидаткиње да дисертацију ситуира у концепте мултикултуларизма и дескриптивне демократије има теоријски и емпиријски основ. Принцип грађанства, један човек један глас, општи, једнаки, непосредни и тајни избори, и низ других постулата представничке демократије који имају својство аксиома, потребом парламентарне репрезентације мањина захтевају теоријску реинтерпретацију, а то отвара бројне теоријске и практичне проблеме. Управо зато се види да је предмет истраживања само на први поглед смештен у институционално поље. У њему се траже решења, али реперкусије превазилазе ту раван и тичу се многих важних аспеката представничке демократије. Дисертација јасно постулира комплексност теме и омеђује истраживање на парламентарну репрезентацију на начин који увек има на уму повезаност проблема истраживања са другим аспектима. Људска права и слободе, развој изборне демократије, анализа елемената изборних система, теорије демократије, и сл. само су неки од оквира који се користе у дисертацији, а које тангирају предмет истраживања.

Парламентарна представљеност мањина јесте важна претпоставка за политичку интеграцију. Међутим, многи институционални аранжмани не морају аутоматски водити у том правцу. Напротив, пракса показује да низ модела може подстицати гетоизацију и зауставити процес интеграције. Модели који би смањивали компетицију у оквиру мањина, подстицали партократску праксу и понашање, и сл. нису продуктивна решења. Мањине од њих немају посебне користи у погледу остваривања права, а државе које практикују таква решења нису смањиле интензитет етничких напетости и могу се суочити са дезинтеграционим процесима. Праву меру парламентарне репрезентације, политичке интеграције, децентрализације и очувања интегритета политичке заједнице није лако дефинисати ни теоријски, ни емпиријски конструисати и нормативно уредити. Тај процес прожет је деловањем различитих група и организација, врло често са неконвергентним интересима. Политичке странке, политичке класе, верске организације само су неке које су најдиректније интегрисане у ове процесе и без чијег утицаја нема одрживих решења. Позиције, интереси и деловање ових актера су у истраживачком фокусу дисертације.

Амбивалентност предмета истраживања тако превазилази анализу само изборних механизма као директних чинилаца парламентарне репрезентације. Наиме, они су увек резултанта различитих сила, оних које делују у оквиру етничитета, али и оних које делују у оквиру демократских институција; увек су условљени историјским посебностима и искуствима, али и достигнућима других и притисцима и подстицајима међународних фактора. Кандидаткиња у свим

деловима дисертације наглашава ову чињеницу, управо у оној мери која обећава да ће феномен парламентаризације мањина бити свестрано истражен.

Циљ дисертације је дескрипција институционалних механизма којима се обезбеђује парламентарна репрезентација националних мањина у контексту функционисања политичких система. Демократизација је показала колико су бројна хетерогена друштва која нису имала адекватан однос према националним мањинама и колико је значајна парламентарна репрезентација за стабилност таквих држава. Последње две деценије велики је број различитих институционалних решења коришћено за решавање овог проблема. Истовремено мали је број радова који се систематски бавио анализом свих искустава и синтетизовао их. Управо у систематизацији и дескрипцији различитих искустава, изборних модела и политичких консеквенци у омогућавању парламентарне репрезентације огледа се научни допринос ове дисертације.

Разумевање проблема етнички подељених друштава и трагање за инструментима који не би насилно асимиловали националне мањине, гурали их на политичку маргину, изолацију и ванинституционално деловање има и друштвени значај. Компаративна искуства других могла би инспиративно деловати и за дизајнере политичког система у Србији и реформе које сигурно предстоје. Налази ове дисертације томе дају не само научни, него и друштвени допринос.

III

Основне хипотезе

Учешће националних мањина у политичком животу потреба је старих демократија и друштава у транзицији и претпоставка да се конфликти у етнички хетерогеним друштвима институционализују и држе под контролом – генерална је хипотетичка поставка ове дисертације. Историјски фактори, миграције, ратови, економски процеси, стварање и дисолуција држава и сл, процеси су који су довели до мултинационалних друштава. Решавање статуса националних мањина често су били саставни део процеса изграђивања демократије. Овај генерални хипотетички став са низом појединачних хипотеза чини хипотетички оквир истраживања.

Различити модели изборног система са националним посебностима различито ће утицати на представљеност мањина, али нема „најбољег“, „најправеднијег“, универзалног изборног система за парламентарно представљање мањина. Њихови учинци ће бити детерминисани низом социјално-демографских карактеристика: нивоом писмености, бројношћу националне мањине, територијалним распоредом, повезаношћу са матицом, итд. Теорија преферира пропорционалне изборне моделе као механизме са бољим перформансама за адекватну парламентарну репрезентацију, али ни они нису имуни на рефлексије контекстуалних фактора држава и друштава у којима се практикују и нису у свим друштвима оптимално решење. Могућност представљености у парламенту странке националних мањина може ставити у двоструку ситуацију: да у политичкој комуникацији пледирају за отвореност ка инклузији, али и да инсистирају на посебностима наглашавајући етничке

разлике и потенцирајући то у изборној реторици. Позитивна искуства су драгоцене и могу бити инспиративна за дизајнере који траже решења за политичку репрезентацију. Али институционална трансплантација није продуктивна. Обликовање система мора узимати увек посебности друштва и трагати за оптималним решењима.

Системски гарантоване могућности парламентарне репрезентације не значе ексклузивност за представљање њихових интереса резервисану само за странке националних мањина или политичаре из одређеног етничког корпуса. Укључивање других странака у тај процес може смањивати етничке напетости и повећати свест о потреби представљања мањина уопште. И једна и друга позиција не сме бити основа за подстицање сецесија, инсистирања на вету, али и покушајима асимилације и прикривене присилне интеграције.

Наведени хипотетички ставови имају теоријску и емпиријску подлогу за проверу. Дисертација хипотезе тестира у обе равни о чему сведочи низ индикатора. Историјска, компаративна, статистичка, дескриптивна и синтетичка метода одабир је методолошког инструментаријума прилагођен за истраживање проблематике политичке репрезентације.

Генеа права националних мањина, одговор политичког система на њихова права - интеграција, и/или гетоизација – процеси су који се анализирају у историсјком контексту, односно без кога нема разумевања позиције националних мањина у свим друштвима. Та позиција се временом мењала – од асимилације и егзодуса до признавања посебности и политичког представљања.

Данашња друштва су по правилу мултиетничка. Опстала су тако иако права националним и етничким мањинама нису признавана и када су њихове посебности често потиране силом. Глобализација ће само нагласити мултиетничност држава и друштава и то често и у доскора национално етнички скоро хомогеним срединама. Како је демократија решавала проблем права на посебност националних мањина и како им је институционално омогућила заштиту и партиципацију у јавним пословима најбоље се може сазнати компарацијом – различити одговори настајали су у различитим контекстима и давали различите резултате.

Упоредном анализом, по идентичној методолошкој матрици, различитих изборних модела у 42 земље различитих историјских искустава, степена развијености привреде и демократије, бројности мањина, њиховом територијалном распореду – дисертација показује спектар консеквенци истоветних изборних система у различитим контекстуалним условима.

Анализа сваког модела је засебна студија случаја која осветљава поједине аспекте теме која је предмет ове дисертације. Да ли број припадника одређене националне заједнице конвергира са бројем представника; да ли и како то нарушава пропорционалност; представљеност мањина у друштвима која за репрезентацију не користе пропорционалне изборне методе, и сл., истражује се коришћењем статистичких метода преко индекса пропорционалности, фрагментације и сл. Тако се стичу објективни показатељи за генерализације

политичких последица појединих институционалних аранжамана по предствалењеност националних мањина.

IV

Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација кандидаткиње Александре Јерков "Парламентарна репрезентација националних мањина" структурирана је у осам целина, без дела који садржи попис коришећних релевантних извора.

Прво поглавље „Уводне напомене“ бави се дефинисањем проблема истраживачког питања, хипотетичког и методолошког оквира дисертације. Парламентарно представљање мањина ситуира се у процес демократизације као шири теоријски оквир у коме се прати начин избора механизма којима се обезбеђује избор представника у националним парламентима. Потенцира се да концепт дескриптивне демократије и представљане мањина зависи од низа контекстуалних фактора и да утиче на интензитет политичких расцепа у национално хетерогеним друштвима. Парламентарна репрезентација је начин ублажавања подела, чување стабилности система и консолидовања демократије.

„Људска права и механизми за заштиту мањинских права“, како је насловљено друго поглавље дисертације, објашњава генезу заштите мањинских права, институционализацију, позицију међународних организација у том процесу и политику држава на плану примене. Хронолошки се указује на повезаност развоја људских и грађанских права и слобода и у оквиру њих права националних мањина. Излажу се различити приступи дефинисања националних мањина и опредељује за коришћење дефиниције прихваћене актима ОУН. Објашњава се како се од заштите мањина мировним и билатералним уговорима постепено гради међународни систем дефинисања и заштите мањинских права. У том контексту излаже се каталог мањинских права кроз анализу повеља, декларација и других докумената ОУН, Савета Европе, ОЕБС-а и Европске уније. Акцент се ставља на права националних мањина која обезбеђују делотворно учешће у јавном животу. Анализирају се Препоруке из Лунда којима се посебно дефинишу права мањинама да бирају и кандидују представнике, оснивају странке и конструишу изборни системи који олакшавају и подстичу изборну партиципацију мањина. Нормативно и стварно се готово нигде не поклапају, и зато се у овом делу потенцира да билатерални односи, геостратешки интереси, политичка култура и друге снажне социјалне силе условљавају коришћење онога што се сматра међународним стандардом у овој обалсти.

Трећи део дисертације, "Политичка репрезентација мањина" посвећена је основним теоријским приступима политичког система демократије. Кандидаткиња излаже генезу класичних схватања политичке репрезентације засноване на грађанину и начелу један човек, један глас, и потреби позитивне дискриминације у национално хетерогеним друштвима. Прегледно се излажу теоријски концепти А. Лајпхарта, Р. Дала, В. Кимлике, Д. Хоровица, Т. Сиска. Кроз сучељавања теоријских модела консоцијације, полиархије, мултикултурализма, интегративног мајоритаризма и центрипетализма, анализирају се позитивни и негативни аспекти политичке репрезентације

мањина у овим теоријским координатама и могућности њихове примене у пракси.

Четврто поглавље "Изборни системи и представљање националних мањина" анализира различите типове већинских, пропорционалних и мешовитих изборних система у контексту представљања мањина. Опште теоријске претпоставке о учинцима појединих типова изборних система сучељавају се са примерима из праксе који показују да реалан живот често демантује очекивања псефолога. Кандидаткиња анализу фокусира на оне елементе изборног дизајна који имају највеће манипулативно дејство: изборне јединице, изборне листе, изборни праг, резервисана места, поступак за транспоновање гласова у мандате, и показује како сваки појединачно и системски утичу на могућност да мањине изаберу представнике у националне парламенте. Ради се о елементима који су под снажним утицајем односа политичких снага. Зато се у анализу уводи генеза реформи изборних система и указује да ли, како и у којим сегментима националне мањине уопште имају могућност да утичу на креирање изборних института, или је то резервисан домен највећих партија и већинског народа. Инсистира се да изборни систем мора да корелира са бројношћу мањине и њеним територијалним распоредом који веома често утичу на крајње консеквенце изборних система. Закључује се да нема идеалног и општеважећег изборног система који би одговарао свим приликама. Глорификовање пропорционалног система и препоруку политиколога да се тај изборни систем користи као најбољи, први, избор за национално хетерогена друштва, релативизује се приказивањем низа примера из којих се види да мањине могу бити подпредстављене и/или надпредстављене и у већинској и мешовитој изборној формули. Зато се инсистира на контекстуалним условима као аксиому који треба да диктира понашање изборних дизајнера. Тако се, заједно са претходна два поглавља - међународни стандарди, теоријски модели репрезентације, институционални оквир - формира методолошка матрица за студије случаја које се излажу у наредна два поглавља.

"Репрезентација националних мањина - изборни системи у пракси" како гласи наслов петог поглавља, централни је део дисертације. У њему су изложене студије случаја 42 земље из различитих региона: Европе (18), Аустралије и Океаније (4), Азије и Блиског Истока (10), Северне Америке (3), Латинске Америке (2), Африке (6). Овај узорак обухвата готово четвртину чланица ОУН. Ради се о старим демократијама, потконсолидованим и неконсолидованим демократијама; државама различитог степена економске развијености према критеријумима Светске банке; различитим по броју националних мањина и различитом бројношћу сваке од њих; географски концентрисаним и/или дисперзованим мањинама; различитим историјским, економским, геополитичким факторима који су обликовали та хетерогена друштва. Свака студија указује на генезу мањинског питања. Истичемо да се поред националних мањина у овом делу анализара и парламентарна представљеност других мањина - језичких, верских, расних, староседелаца и досељеника - што анализи даје посебан квалитет јер су многа решења у овим друштвима инспиративно деловала на изборне дизајнере у конструисању механизма за представљање националних мањина. Узорак обухвата државе са различитим изборним системима, према типологији наведеној у претходном делу дисертације. Анализа се концентрише на дис/пропорционалност представљености мањина у националним парламентима у односу на њихов удео

у становништву. Половина држава у узорку користи пропорционални изборни систем, девет практикује већински систем са релативном већином, четири мешовите изборне моделе, по две систем алтернативног гласања и паралелне изборне системе, а по једна већински двокружни систем, систем јединственог непреносивог гласа и систем страначког блок гласања. Анализа показује неколико правилности. Прво, мањине су у земљама са пропорционалним системима по правилу благо презаступљене. Друго, то исто важи за мале, али економски моћне, имигрантске мањине, посебно у региону Азије. Треће, белци су као мањина изразито презаступљени у бившим колонијама. Четврто, Роми су изразито подпредстављени у свим државама обухваћеним узорком. Пето, пропорционални изборни системи у већини случајева обезбеђују пропорционалну и/или благу презаступљеност националних мањина. Шесто, већински системи у државама где су националне мањине географски концентрисане дају пропорционалну репрезентацију мањина. Кандидаткиња, закључује да политичке консеквенце које се односе на дис/пропорционалност парламентарне репрезентације мањина првенствено обликују егзогени контекстуални фактори, а тек потом изборни механизми. Пледира се на коришћење теоријских поставки о последицама изборних система искључиво у конкретним условима појединих држава, посебно, дисперзованости и бројности националних мањина. Зато се елаборирају примери да исти изборни систем производи различиту представљеност појединих мањина управо због дејства наведених фактора.

Даља анализа последица наставља се у шестом поглављу "Последице изборних система - више од репрезентације". Овај део упечатљиво приказује да изборни системи имају далеко већи утицај на положај мањина од пуке представљености у парламентима. Продужено дејство изборних механизма осећа се у не/могућности коришћења гарантованих права, степену етничких подела, потенцијалним јачању етнички мотивисаних конфликта, асимилацији и/или интеграцији. Кроз студије случаја Јужноафричке републике показује се како пропорционални систем чува равноправност кроз постепено смањивање надпредстављености белачке мањине; док у Босни и Херцеговини пропорционалност фактички конституише сегрегацију, а у Ираку перпетуира гласање по етничким и верским линијама спречавајући интеграцију и продубљујући расцепе. Исто се показује кроз студије случаја држава које практикују различите варијанте већинских изборних система. Посебно се указује на политичке, економске, историјске и социјалне факторе који у одређеним ситуацијама надјачавају дејство изборних система, чак поништавају њихове очекиване ефекте. Економска моћ припадника мањинске заједнице, образовни ниво, политичка култура и степен политичке дистанце снажно детерминише и веома често деформише очекивано дејство изборних модела. Када резултате ових фактора имају негативни тренд онда и најповољни изборни дизајн може значити подпредстављеност националних мањина у националном парламенту.

"Парламентарна репрезентација националних мањина у Србији", седми део дисертације истражује нашу праксу у овом домену. Зато што се ради о мултиетничком, мултиконфесионалном и мулкултуралном друштву са великим бројем мањина, од којих су неке концентрисане, а неке дисперзоване, мање или више политички организоване, примени различитих изборних система у релативно кратком интервалу, са контекстуалном потком изражених националних страсти, грађанског рата у окружењу, тензија на националној

основи, распада државе и настанка нових националних мањина, исл. случај Србије је захвалан за изучавање парламентарне представљености националних мањина. Приказана је и анализирана представљеност посебно најбројнијих националних мањина. Генерални закључак је да су три најбројније мањине - Мађари, Бошњаци и Албанци - у свим типовима изборних система адекватно представљени, у неким изборним циклусима и надпредстављени, у односу на удео у укупном станаовништву, како на централном тако и на локалном ниво. Закључак је да географска концентрисаност ових мањина и поред изразите политичке плурализације омогућава адекватну представљеност без обзира на тип изборног система. Посебно се анализира злоупотреба статуса политичких партија националних мањина што дезавуише настојања да се институционално обезбеди позитивна дискриминација. Кроз интервјуе са члановима националних савета кандидаткиња показује да су националне мањине, осим три наведене, незадовољне парламентарним статусом. У том контексту излажу се идеје за могуће измене нормативних решења у правцу адекватније представљености националних мањина, посебно оних чија бројност није таква да им осигурва представнике у Народној скупштини.

Осми део "Закључна разматрања" сумира резултате овог докторског темата. Потенцирају се налази студија случаја и сумирају политичке консеквенце различитих изборних система у различитим регионаима у свету и различитим контекстуалним условима.

Последње поглавље дисертације посвећено је изворима који су коришћени у истраживању, а који садрже импозантан попис научне литературе - монографија и чланака у научним публикацијама - нормативних аката и електронских извора.

V

Остварени резултати и научни допринос

Докторска дисертација Александре Јерков "Парламентарна репрезентација националних мањина" оригинална је, научно утемељена, компаративна студија о представљености мањина у националним парламентима. Међународни стандарди, различити теоријски модели, изборни системи и модалитети изборних института, методолошка су матрица истраживања политичких консеквенци парламентаризације националних мањина. Институционални оквир се надограђује контекстуалним факторима: степеном економске не/развијености, степеном демократије, бројем и бројношћу националних мањина, генезом порекла и политике према мањинама.

Компаративне студије о учинцима изборних система које обухватају већи број земаља, и већи број контекстуалних фактора, ретке су и углавном се свде на поједине регије. Ова дисертација је, упоредно посматрано, најшира дескриптивна анализа највећег броја држава, која самим тим обухвата највећи број мањина и најразноврснијих политичких, економских и социјалних фактора који детерминишу њихову заступљеност у представничким телима и могућност учествовања у јавним пословима.

Студија потврђује теоријске поставке да пропорционални изборни системи начелно погодују адекватнијем присуству представника националних мањина у централним представничким телима. Тај налаз се релативизује студијама случаја које показују да и други изборни системи - већински и мешовити - такође могу резултирати пропорционалном заступљености националних мањина. Да ли ће теоријски описани ефекти изборних система

бити потврђени у пракси зависи првенствено од бројности националне мањине, њене географске концентрације, економске снаге. Низом студија случаја које показују одступања од теоријских поставки, дисертација посредно показује да, каузалност изборних система која у неким теоријама има снагу аксиома, аналитичку вредност и практичну употребу имају само, ако у истраживања ефеката укључују услове конкретног друштва и државе. Дисертација емпиријски потврђује да последице избора не одређују само узвишена начела декларација, нормативне поставке изборних системе него и реални односи политичких актера у изборној арени и шири контекстуални оквир у којима они функционишу. Вредност ових налаза наглашенија утолико што се истраживање не ограничава само на националне, него обухвата и све друге мањине.

Нема идеалних, универзалних модела, изборних система. Зато трансплатација институција није продуктиван приступ. Али проучавање искустава других, учење на грешкама, тражење инспирација за нормативне поставке, ако се позанју конкретни услови, јесте прави пут за институционалне дизајнере. Наведени закључци овог докторског темата потврђују важност постојања представника у националним парламентима које бирају националне мањине за стварање амбијента погодног за њихово учешће у јавним пословима. Дисертација показује да представници националних мањина не долазе у парламенте само посебним изборним механизмима и преко политичких странака које заступају интересе мањина. У демократским друштвима има представника националних мањина и у редовима других парламентарних странака. Показује се да националне мањине више верују представницима које су сами бирали, чак и када им је легитимитет окрњен дејством неких изборних механизма као што су посебне изборне јединице, засебни спискови на националној основи, одсуство изборних прагова, посебне изборне листе, резервисана места.

Србија је мултиетничко, мултиконфесионално и мултикултурално друштво. Искуство представљања националних мањина у нашем случају је двојако. Инсистирање на националним посебностима и притисци за институционалним механизмима који то обезбеђују у условима слабих интегративних политика на Косову и Метохији довели су до сецесије. Чињеница је да највећи број националних мањина нема бројчану снагу да освоји мандате у изборном систему са једном изборном јединицом и у условима одсуства примене законског изборног прага, и да ће расти притисак да се обезбеде услови који ће им повећати шансе да у народној скупштини седе посланици које ће бирати. Зато широка лепеза институционалних решења у различити друштвима и другим историјским условима који се експлицирају у овој дисертацији могу бити корисна у дебатама како уредити представљање националних мањина.

Дескриптивна демократија, показује дисертација, остаје растрзана између дилеме да ли обезбедити представљање или изборно такмичење. Дизајнери имају на репертоару велики број инструмената. Дисертација пледира да бирају оне који ће охрабривати партиципају мањина у политици и у представничким телима. Али истовремено упозорава на опрезност у примени изборних института који ће по сваку цену обезбеђивати представљеност, а занемарити интегративне процесе. Фрагментације по националним линијама у бирачком телу могу потпуно потиснути грађанина као интегративног субјекта политичке заједнице и представничке демократије. Ако се то изгуби из вида парламентарна репрезентација националних мањина може завршити у

пропорциоаналности, а друштво и систем у већем степену подељености по етничким линијама, закључак је ове студије.

VI

Закључак

Комисија констатује да је дисертацији кандидаткиње Александре Јерков "Парламентарна репрезентација националних мањина" урађена по одбреној пријави и да је спремна за јавну одбрану. Предлажемо Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду да формира комисију за одбрану у истоветном саставу и одлуку о томе проследи на сагласност Већу Правно-економских наука Уиверзитета у Београду.

Београд, 25.мај 2018.године

КОМИСИЈА

др Маријана Пајванчић, редовна професорка,
у пензији, Правног факултета Универзитета у Новом Саду

др Горан Башић, виши научни
сарадник Института друштвених наука у Београду

др Јован Теокаревић, ванредни професор
Факултета политичких наука Универзитета у Београду

др Душан Спасојевић, доцент
Факултета политичких наука Универзитета у Београду

др Милан Јовановић, редовни професор
Факултета политичких наука Универзитета у Београду